

**KÜTAHYA'DA 1946-1960 YILLARI ARASINDA
MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİNİN ANALİZİ VE SİYASAL YAPI**

Gökhan GÖKTÜRK

Dr. Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, gokturkg@gmail.com

ÖZET: Kütahya, Osmanlı döneminde şehzade kenti olarak tanınan, Cumhuriyet sonrasında da önemli siyasal aktörler ile Millet Meclisinde temsil imkânı bulmuş orta büyüklükte bir Anadolu kentidir. Cumhuriyetin erken dönemlerinde Cumhuriyet Halk Partisinden başbakanlık görevini yürüten Recep Peker'in, yine Türkiye'de sağ geleneğin önde gelen siyasal aktörleri arasında yer alan ve siyasal liderliğini üstlenmiş Adnan Menderes'in Kütahya milletvekilliği görevlerinde bulunması, ilin ülke siyasal tarihi içerisinde önemli bir konumda olduğunun göstergeleri arasında yer almaktadır. Kütahya 1946 sonrasında çok partili siyasal düzene geçilmesiyle birlikte sağ siyasal partilerin egemen olduğu bir seçim bölgesi özelliği taşımaktadır. Bu doğrultuda Kütahya'nın sosyo-ekonomik değerleri de göz önüne alınarak siyasal tarih içerisinde genel seçimlerde ortaya çıkan siyasal yapının analiz edilmesi makalenin temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Milletvekili Genel Seçimleri, Kütahya'da Siyasal Yapı, Siyasal Gelenek

**THE ANALYSIS OF THE PARLIAMENTARY ELECTIONS IN KÜTAHYA BETWEEN 1946-1960 AND
THE POLITICAL STRUCTURE**

ABSTRACT: Kutahya, known as the city of shahzadachs in Ottoman period, is an intermediate magnitude Anatolian city was represented by important political figures/actors in the National Assembly after the declaration of Republic. The two prime ministers, Recep Peker from Republican People's Party and Adnan Menderes who is the leader and important figure of right wing, of early Republican periods were parliamentarians of Kutahya. It indicates the importance of the city in the political history of the country. After 1946 when the multi-party period of the Republic of Turkey is started, Kutahya has had the feature of the election district having dominant right wings of political parties. The main aim of this article is to analyse the political structure of Kutahya based upon general elections historically by taking into consideration the socio-economic values of Kutahya.

253

Keywords: Parliamentary Elections, Political Structure in Kutahya, Political Tradition

GİRİŞ

Gerek tek parti dönemindeki iç gelişmeler gerekse II. Dünya Savaşı sonrası dış dünyada meydana gelen gelişmeler, uluslararası alanda olduğu gibi Türkiye'de de siyasetin yeniden dizayn edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu süreç Türkiye'de tek partili dönemin sona ermesi üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Geçilen yeni siyasal sistem, diğer siyasal partilerin seçim yoluyla rekabete katılmasını gündeme getirerek demokrasinin gelişimine katkı sağladığı gibi seçmenin siyasal alana doğrudan katılmasında da etkin bir rol oynamıştır. Tek parti döneminde merkezden adayların belirlenmesi ve ikinci seçmenlerin seçtiği iki dereceli seçim sisteminden vazgeçilerek tek dereceli seçim sistemine geçilmesi, özellikle CHP başta olmak üzere siyasal partilerin teşkilat yapılarının ve teşkilatlara bakış açılarının da değişmesini sağlamıştır. Tek dereceli seçim halka ilk defa oyunu eskisi gibi aracı yoluyla değil, doğrudan kendi anlayışına göre kullanma yetkisi veriyordu. (Karpaz, 2008: 259) Halkın oyunun doğrudan sandığa yansımaları durumu milletvekillerinin temsili noktasında siyasi parti merkezlerinin teşkilatlara yaslanma ihtiyacını arttırmıştır. Bununla birlikte partilerin seçimleri kazanma koşullarındaki makro düzeyde politikalarının yanında mikro düzeyde politikaları etkili olmaktadır. Adayların kimliği ve yerelliğinden, kentlerin üretim koşullarında ekonomik gelişimini doğrudan etkileyen faktörler üzerine eğilim, seçimlerin sonuçları üzerinde ulusal düzeydeki makro politikalar kadar öneme sahiptir. Örneğin günümüzde işçi kenti olarak kabul edilen ve oyların çoğunluğunun sol partilere verildiği ön kabulüne sahip Zonguldak ilinde 1977 seçimlerine kadar CHP'nin kazanmış olduğu milletvekili sayısı DP ve daha sonraki süreçlerde AP'nin kazandığı vekil sayısına göre daha azdır. Bu süreci ulusal düzeydeki makro politikalarla birlikte kentin toplumsal tarihi ve yapısında da aramak gerekmektedir. Halkın II. Dünya savaşı döneminde zorunlu olarak maden ocaklarında çalıştırılması, kentin toplumsal hafızasında olumsuz bir yer edinerek uzun bir dönem silinmemiştir. Ecevit liderliğindeki CHP'nin düzen değişikliği programı ve işçi hakları konusundaki aktif çalışmalarına rağmen bölgedeki seçmen eğilimi sağ partileri seçmeye yönelik davranış göstermiştir. Diğer taraftan

1969 seçimlerinde AP'nin yerel adayları ön plana çıkartarak seçimlere girmesine karşılık CHP'nin merkezden atamaları da bölgede sağ partilerin büyük bir başarı elde etmesini hazırlamıştır. (İlgaz, 1969: 7) Makro siyaset yanında seçimlerdeki başarılarında mikro siyasetin belirleyici olmasına çarpıcı bir örneği ise 1957 milletvekili genel seçimleri oluşturur. DP'nin üst üste gelen başarılı seçim sonuçları partide merkezin güçlenmesini ve teşkilatlardan uzaklaşmasına neden olmaktadır. 1957 seçimleri öncesinde DP yoklama yapmadığı 28 il teşkilatından 14'ünde tamamını 3'ünde ise kısmen seçimleri kaybetmiş, buna mukabil yoklama ile adayları belirlediği 39 ilden 33'ünü kazanmayı başarmıştır. (Burçak,1998: 505-506) Örneklerin sayıları artırılabilir olmakla birlikte görülmektedir ki seçim sonuçlarının analizlerini incelemek aynı zamanda seçim bölgelerinin tarihsel ve toplumsal gerçekliği ile birlikte partilerin örgütlerinde meydana gelen mikro düzeyde politikaların bilgisine sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda ulusal düzeyde yaşanan gelişmeler ile birlikte yerel düzeyde verilerin ortaya konularak analiz edilmesi daha gerçekçi sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Kütahya ili de benzer özellikler içermektedir. Tek parti döneminde il başkanlığından talep edilen yatırımların merkezden beklenen ilgiyi görmemiş olması ve bu ekonomik yatırımların 1950 sonrasında DP iktidarı tarafından yerine getirilmesi, Kütahya seçmeninin siyasi kimliğinin yanında önemli bir belirleyici etkiyi oluşturmaktadır. (Kütahya'da bir Azot Fabrikası Kuruluyor, Kütahya, 12.04.1952; Müjde kesinleşti, Kütahya, 19.04.1952) 1950 yılı öncesinde talep edilen yatırımların II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri başta olmak üzere, çeşitli nedenlerle uygulamaya konul(a)maması Kütahya'nın başlıca kalkınma problemleri arasında yer almaktaydı. Seydiömer kömür havzasında büyük elektrik santrali ve çevresinde kimya endüstrisi kurulması, malt fabrikasının kurulması, 50.000 dekarlık Kütahya ovasının sulanması ile ellişer bin dekarlık Altıntaş ve Simav bataklıklarının kurutulması girişimi, Yoncalı kaplıcalarının Sağlık ve Ekonomi Bakanlığınca tesis haline getirilmesi girişimleri, gerek harp gerekse ilgisizlik ile yarım kalmış projelerden birkaçıdır. (Erdem, 1950: 1) 1950'li yılların başında Kütahya 416 bin nüfusa sahiptir ve nüfusunun yüzde 75'i ziraat ile geçimini sağlamaktadır. Ekonominin temelini ziraat oluşturmakla birlikte iptidai yöntemlerle gerçekleştirilen tarımsal alanda sulama imkânı bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra 1953 senesinde ayrı bir il olacak olan Uşak'ta bir şeker fabrikası, üç tuğla-kiremit fabrikası, bir çini fabrikası ve yine Uşak'ta dokuma atölyeleri kent in iktisadi dayanağını oluşturmaktadır. 1950 senesine kadar açılan tek büyük kurum 1926 yılında işletilmeye başlayan Sümerbank Seramik (Kiremit) Fabrikasıdır. (Erdem, 1951: 2) Kütahya'nın istihdam alanlarının ilk sıralarında yer alan Şeker Fabrikası ve Azot Sanayinin kurulması için 1952 senesinde temaslarda bulunulmuş ve 1954 senesinde Şeker Fabrikası faaliyete başlamış, 1955 senesinde ise Azot Sanayinin DP iktidarı döneminde temelleri atılmıştır. Diğer taraftan 6 Nisan 1956'da Tunçbilek Termik Santrali ve Etibank Kolemanit İşletmesi 1958'de DP döneminde açılan ve önemli istihdam alanları yaratan girişimlerdir. (Tunçay vd., 2002: 264-305) Kütahya'da seçmenin bu anlamda sağ partiler ile 1950 sonrasındaki kurduğu diyalogun tek nedenini muhafazakâr bir kimlikle örtüştürmek ve tek neden olarak ileri sürmek olası değildir. Türkiye siyasal yaşamında ekonomik etkenlerin belirleyiciliği seçim sonuçlarında etkin bir role sahiptir. Büyük sanayi ve iktisadi yatırımların, kentlerin iş istihdamının üzerinde uzun süreli bir etkiye sahip olması, seçmen ve iktidar arasında en az düşünce uyumluluğu kadar aidiyet geliştirilmesine neden olmaktadır. Kütahya seçmeninin sağ partiler ekseninde bir yönelime sahip olmasının gerekçelerini tek bir nedene bağlı olarak açıklamamız mümkün görünmemektedir. Aynı zamanda çok partili döneme geçilmesinde etkili olan iç sebepler ve ezanın tekrar Arapça okunması gibi ulusal düzeyde yaşanan kültürel nedenler ve kent in ekonomik anlamda kalkınmasına yer veren yatırımların özellikle Marshall yardımlarının etkisi ile artan ekonomik yatırımların, DP ve devamı iktidarlar döneminde gerçekleştirilmiş olmasında da aranmalıdır. Bu siyasal, sosyal ve ekonomik etkenlerin biraradalığı Kütahya seçmeni ile DP ve onun çizgisinde yer almakta olan sağ partilere karşı bir parti/kimlik aidiyeti/özdeşleşmesi gelişimine katkı sağlamaktadır.

Milletvekili Genel Seçimleri ve Kütahya

Çok partili hayatın ilk seçimleri 1946 milletvekili seçimleridir. 1946 milletvekili seçimleri “açık oy gizli sayım” ve çoğunluk usulü seçim sisteminde yapılmıştır. Seçimler öncesinde DP'nin nispi seçim sistemine gidilmesi talepleri CHP tarafından halkçılık ilkesine aykırı görüldüğü gerekçesiyle kabul görmemiştir. CHP'nin halkçılık ilkesi toplumun türdeş bir bütünlüğüne ve sınıfsız bir toplum yapısına dayandığı üzerine kuruludur. Toplumun sınıfsız bir teşekkülden meydana geldiğinin kabulü ve doktriner bir ayrılığın olmadığı gerekçesi ile bu sistem reddedilmiştir. 1950 sonrasında da DP'liler tarafından iktidarlarının güçlenmesi amacıyla 1946 seçimleri öncesinde istenilen nispi seçim sistemine geçiş yerine getirilmemiştir. Bu yapı, Türkiye demokrasinin daha sağlıklı bir şekilde başlamasının ve gelişmesinin önündeki en büyük yapısal sorunu oluşturmaktadır. Oyların açık bir şekilde atılması ve gizli sayımı

ayrıca özellikle bürokratik kadroların yanlı tutumu 1946 seçimlerini şaibeli bir duruma yerleştirmiştir. 1946 seçimlerinin Türkiye siyasal tarihine en önemli katkısı birden fazla partinin katılmış olduğu bir meclis tablosu sunması ve tek bir parti dışında gelişmiş, örgütlü bir muhalefet ile demokrasinin ilk adımlarına katkı sağlamasıdır. 1946 seçimlerinde nüfus oranına göre Kütahya on milletvekili çıkarma hakkına sahiptir. 1946 seçimleri sonucunda on milletvekilliğinden üçünü CHP yedisini ise DP kazanmıştır. DP listesinden kazananlar arasında DP'nin ve sağın önde gelen liderlerinden Adnan Menderes de yer almaktadır.* (Milletvekili Seçimi, Kütahya İl Gazetesi, 26.07.1946)* Çok partili dönemin ilk seçimi olan ve şaibeli bir seçim olarak tarihe geçen 1946 milletvekili seçimlerinden sonra 1950 milletvekili genel seçimleri çok partili hayatın ikinci seçimidir. 1950 seçimleri Türkiye siyasal hayatında tek parti döneminin sona ermesinden sonra siyasal iktidarın da değişimine yol açacak sonuçları doğurması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir.

1950 seçimlerine ulusal düzeyde üç partinin katılım göstermesine karşılık ana rekabet CHP ve DP arasında baş göstermiştir. 1950 seçimleri öncesinde ulusal düzeyde CHP'nin propagandalarının temelini rejim meselesi ve köylü sorunu oluşturmaktadır. Anayasada laiklik ve cumhuriyetçiliğin korunarak diğer ilkelerin anayasadan çıkarılacağı belirtilerek çift meclisli bir sisteme geçileceği ve anayasa değişikliği seçimlerde öne çıkarılan başlıkları oluşturmaktadır. Ayrıca "Takdir Milletindir" sloganı ile biten beyannameye çiftçiye toprak sağlanacağı ve verilecek bu toprakların bireylerin değil hazinenin toprakları olacağı vurgusu ön planda yer almaktadır. (CHP'nin Seçim Beyanamesi, Ulus, 27.04.1950) Buna mukabil DP'nin "Söz Milletindir" sloganı ile tamamlanan beyanamesinde CHP'nin iktisadi ve mali politikalarındaki olumsuzluklar ön plana çıkartılarak daha liberal bir anlayışla özel teşebbüsün önünün açılacağı öne çıkartılan başlıklar arasındadır. (D.P.nin Seçim Beyanamesi, Vatan, 9.05.1950) Seçimler öncesinde Kütahya'da her iki partinin de kendisinin kazanacağı beklentisi hâkimdir. Merkezde DP'nin güçlü olduğu CHP'li adaylar tarafından da kabul görürken, CHP'de daha çok köylerde kazanacağı beklentisi hâkimdir. Topraksız toprak, ucuz ve yeter kredi, makineli ziraat ve mahsule iyi fiyat söylemleri CHP'nin köylerden yeter oyu alabileceği hissiyatına neden olan propagandalarını oluşturmaktadır. (Batı Anadolu'da, Cumhuriyet, 08.05.1950) Diğer taraftan ulusal düzeyde de CHP tarafından vurgulanan iktidar değişikliğinin olumsuz sonuçlar açacağı propagandası Kütahya CHP adayları tarafından da seçimlerde koz olarak kullanılmaktadır. Demokratlar, CHP'nin köylünün toprak davasında ve traktör ihtiyaçlarının karşılanmasında yanlarında yer almadıklarını belirtirken, Halk Partililer DP'nin vaatlerinin asılsız ve uygulanamayacak hayal mahsulleri olduğu konusunda köylerde propagandalarını şekillendirmektedirler. (Milliyet Muhabirleri Seçim Bölgelerinde, Milliyet, 03.05.1950) Partilerin 1950 seçimlerinde Kütahya'da belirledikleri milletvekili adayları ise şu isimlerden oluşmaktadır.

CHP: Salim Alyanak, Süleyman Atay, Dr. Yusuf Balkan, Halil Benli, Ahmet Bozbay, Talat Çini, Org. Asım Gündüz, Memduh İspartalıgil, Hüsnü Kabakçioğlu, Asım Simav.

DP: Mecdet Alkin, Yusuf Aysal, Gnrl. Besim Besin, Hakkı Gedik, Dr. Ahmet Gürsoy, Ahmet Kavuncu, Remzi Koçak, Süleyman Sururi Nasuhoğlu, İhsan Şerif Özgen.

MP: Sadık Açar, Halil Ekmekçioğlu, Sabit Eren, Sadık Karahan, Celal Okkan, İsmail Öğüt, Mustafa Özkan, Ahmet Tahtakılıç, Nuri Temizerler, Cemil Tuğcuoğlu.

Bağımsız Adaylar: Mazhar Ata, Süleyman Sırrı Çakır, Dr. Süleyman Günyüz, A. Refik Gür, Mehmet Gürses, Lütfi Güran. (Kütahya Adayları, Kütahya İl Gazetesi, 29.04.1950),

* 1946'da başlayan çok partili hayatın 27 Mayıs askeri müdahale ile son bulduğu dönemde Kütahya siyasal alanında önemli olaylardan biri sağ partilerin bugün de referans alınan lideri Adnan Menderes'in çok partili dönem milletvekili kariyerinin 1946'da Kütahya'da başlamış olması ve 27 Mayıs sürecinde Kütahya'da son bulması olmuştur. Adnan Menderes 27 Mayıs askeri müdahalesi sonrasında Hasan Polatkan ile birlikte Kütahya yolunda yakalanarak tevkif edilmiştir.

* 1946 seçimleri gizli sayım usulüne göre yapıldığı için genel ve iller düzeyinde seçim sonuçlarının sayısal sonuçlarına yönelik bir açıklama yapılmamıştır. Ancak 1946 tarihli Kütahya il gazetesi (Valilik yayını) 26 Temmuz 1946'da kazanan vekillerin oy sayılarını yayımlamıştır. 1946 seçimleri sonucunda Kütahya'da kazanan milletvekilleri ve oy sayıları şu şekilde oluşmaktadır.

1) Asım Gündüz	CHP	67.928	2) Ahmet Bozbay	CHP	67.025
3) Memduh İspartalıgil	DP	66.898	4) Adnan Menderes	DP	65.383
5) İhsan Şerif Özgen	DP	64.941	6) Ahmet Tahtakılıç	DP	64.250
7) Ahmet Gürsoy	DP	64.016	8) Hakkı Gedik	DP	63.978
9) Halil Benli	CHP	63.784	10) Ömer Özdek	DP	63.359

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimler neticesinde ulusal düzeyde DP çoğunluğu elde ederek tek parti dönemi iktidarına son vermiş ve böylelikle ilk defa iktidar değişikliğine gidilmiştir. Kütahya’da da DP adayları büyük çoğunlukla seçimleri kazanmışlardır.** (Milletvekili ilimizde intizam ve sükûnetle sona erdi, Kütahya İl Gazetesi, 19.05.1950) Seçimler neticesinde yeni yasama döneminde Kütahya’yı temsil edecek olan milletvekilleri profilleri ve siyasal yapı ise yeniden şekillenmiştir.

Tablo 1: 1950 Milletvekili Genel Seçimleri Kütahya İli Sonuçları

1950 Milletvekili Genel Seçimi Kütahya İli Sonuçları			
Partiler	Aldığı Oy	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
<i>DP</i>	87.792	49,0	9
<i>CHP</i>	62.992	39,1	1
<i>MP</i>	19.317	12,0	-
<i>Toplam</i>	170.101	100,1	10

1950 seçimlerinde Kütahya’da toplam seçmen sayısı 195.698 kişi olup, seçimlere iştirak eden kişi sayısı 175.795 kişidir. Seçimlere katılım oranı ise yüzde 89,8 gibi oldukça yüksek bir orana sahiptir. (www.tuik.gov.tr, 2013) Kütahya seçimlerinde DP en önemli rakibi CHP’den yirmi beş bin oy fazla alarak yüzde on oy farkla dokuz milletvekili çıkarma hakkına sahip olmuştur. Millet Partisi ise yüzde on iki oy alarak milletvekili çıkarmayı başaramamıştır. CHP’nin seçimler öncesinde halkçılık ilkesinden hareketle karşı çıktığı nispi seçim sistemi uygulanmış olsaydı alacağı milletvekili sayısı daha fazla olacaktı. Ancak çoğunluk usulü seçim sisteminden dolayı sadece bir milletvekili çıkarmayı başarmıştır. D’hont seçim sistemine (nispi temsil sistemi) göre yapılacak bir seçimde Kütahya’da DP 5, CHP 4, MP ise 1 milletvekili çıkarma hakkına sahip olacaktı.

256

Tablo 2: IX. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Yaş Kategorileri

Yaş Kategorileri	DP	CHP	Genel Oran
<i>39 ve Altı</i>	2 22,2	- -	2 20,0
<i>40-49</i>	3 33,3	- -	3 30,0
<i>50-59</i>	3 33,3	- -	3 30,0
<i>60 ve Üstü</i>	1 11,1	1 100,0	2 20,0
<i>Toplam</i>	9 100,0	1 100,0	10 100,0
Yaş Ortalaması	%47	%70	%49,30

IX. Yasama Döneminde Kütahya’yı temsil eden milletvekilleri yaş ortalaması dengeli bir dağılım sergilemektedir. Bu oran Millet Meclisi genel toplamında DP’nin 416 milletvekili için yüzde 46,52 iken CHP’nin 70 milletvekilinde (ara

** DP Kütahya’da seçimlere sehven Behçet Kemal Çağlar’ı gösterdiğinden dolayı dokuz adayla katılmıştır.

1) Besim Besin	Sarayköy DP	89.046	2) Mecdet Alkin	Uşak DP	88.791
3) S. Sururi Nasuhoğlu	Emet DP	88.704	4) Hakkı Gedik	Uşak DP	87.932
5) Remzi Koçak	Kütahya DP	87.830	6) Ahmet Gürsoy	Gediz DP	87.749
7) Ahmet Kavuncu	Tavşanlı DP	86.993	8) İ. Şerif Özgeren	Samsun DP	86.929
9) Yusuf Aysal	Uşak DP	86.155	10) Asım Gündüz	Kütahya CHP	66.425

seçimler dâhil) yüzde 51,56'dır. (Göktürk, 2012:189) CHP bu seçimlerde Kütahya'dan sadece bir milletvekili çıkarabildiği için genel oranla sağlıklı bir mukayese yapma imkânı bulunmamaktadır. CHP Kütahya milletvekili Orgeneral Asım Gündüz CHP'nin eski bürokratik kadrolarında yer almakta olup birkaç dönem üst üste seçilen bir milletvekilidir. Buna mukabil DP yüzde 47'lik oranı ile ulusal düzeyin altında genç bir kadro ile mecliste Kütahya'yı temsil etme imkânına sahip olduğunu belirtebiliriz.

Tablo 3: IX. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Yerellik Oranları

Yerellik	DP	CHP	Genel Oran
<i>Aynı</i>	8 88,9	1 100,0	9 90,0
<i>Farklı</i>	1 11,1	- -	1 10,0
Toplam	9 100,0	1 100,0	10 100,0

Partilerin seçimlerde başarısını belirleyen önemli bir ölçüt de milletvekillerinin yerelliğidir. Tek parti döneminde milletvekillerin merkezden atamalarla seçimlerde yer alması yerellik oranını oldukça düşürmekteydi. (Demirel, 2010: 183-184.) Ancak çok partili siyasal sisteme geçilmesiyle birlikte partilerin yerel adayları ön plana çıkardıkları gözlemlenmektedir. 1950 seçimleri sonucunda mecliste oluşan tabloda CHP adaylarının yüzde 62,9'u yerellik açısından aynı olup yüzde 26'sı ise farklılık sergilemektedir. Buna mukabil DP adaylarının yüzde 59,6'sı seçim bölgesiyle örtüşürken yüzde 40,4'ü farklılık sergilemektedir. (Göktürk, 2012:191) Kütahya milletvekilleri temel alındığında bu oranın toplamda yüzde 90 ile ortalamanın çok üstünde yer aldığı görülmektedir. DP'nin ulusal düzeyde CHP'den daha düşük orana sahip olmasının ardında DP'nin seçimler öncesinde örgütlenmesini henüz tam olarak sağlayamaması ve CHP kadar örgütlenme imkânına sahip olmaması yatmaktadır. Ancak yine de CHP'nin merkezden atamalarının yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir.

257

Tablo 4: IX. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	DP	CHP	Genel Oran
<i>Ortaokul, Rüştüye</i>	2 22,2	- -	2 20,0
<i>Lise, İdadi, Sultani, Kolej, Meslek Okulu</i>	1 11,1	- -	1 10,0
<i>Üniversite</i>	5 55,6	- -	5 50,0
<i>Askeri Okullar</i>	1 11,1	1 100,0	2 20,0
Toplam	9 100,0	1 100,0	10 100,0

IX. Yasama döneminde Kütahya milletvekilleri eğitim durumları incelendiğinde genel çoğunluğunun üniversite mezunları olduğu görülmektedir. Üniversite mezunundan sonra ikinci derecede ortaokul ve rüştüye mezunları yüzde 22,2'lik bir oranla yer almaktadırlar. Her iki partide de birer asker kökenli üye bulunmakta ayrıca lise ve dengi okul mezunu milletvekili sayısı bir olup toplam oranı yüzde 11'dir. Eğitim durumlarını destekleyen ve toplumsal statüleri ve ait oldukları sınıfsal temelleri en iyi veren olgu meslek gruplarıdır. Bu anlamda eğitim durumlarının mesleki formasyonla birlikte ele alınıp incelenmesi daha toplumsal sonuçlar elde etmemizi mümkün kılmaktadır.

Tablo 5: IX. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Mesleki Profil

Meslek*	DP	CHP	Genel Oran
<i>Asker</i>	1 11,1	1 100,0	2 20,0
<i>Doktor</i>	1 11,1	-	1 10,0
<i>İdare ve Bürokrat</i>	1 11,1	-	1 10,0
<i>Ticaret</i>	3 33,3	-	3 30,0
<i>Tüccar</i>	2 22,2	-	2 20,0
<i>Hukukçu</i>	1 11,1	-	1 10,0
<i>Öğretmen-Eğitim</i>	1 11,1	-	1 10,0
<i>Eczacı</i>	1 11,1	-	1 10,0

*Mesleklerdeki rakamlar birer kişiyi temsil etmemektedir. Bir milletvekili birden fazla mesleki statüye sahiptir. Oranlar buna bağlı olarak değerlendirilmektedir.

258

IX. Yasama döneminde ulusal düzeyde göze çarpan en belirgin özellik sonraki yasama dönemleri de dâhil olmak üzere hukuk mezunlarının ve bu anlamda hukukçuların mecliste en çok ve geniş temsil edilme konumuna sahiplikleridir. Hukukçulardan sonra ise ticaret, tüccar, ziraat ve çiftçi dördü meslek grubuna bağlı olarak eşraf ve toprak sahibi kesim ile asker kökenli üyeler temsil edilme imkânı bulmaktadırlar. Kütahya milletvekillerinin mesleki temsil edilme yoğunluğunun ana unsurunu ise bu yasama döneminde ticaret ve tüccar kesimi oluşturmaktadır. Meslek gruplarında ticaret ve tüccar genellikle ziraat ve çiftçi meslek gruplarıyla birlikte bir milletvekiline ait mesleki formasyonu oluşturmaktadır. Bu anlamda Kütahya eşrafın ve sermaye sınıfının ön planda yer aldığı ayrıca bürokratik sınıfa sahip bir temsil profiline sahiptir. CHP ise sadece bir milletvekili ile temsil edildiği için sağlıklı bir yapısal analiz yapmamız mümkün görünmemektedir. Ancak IX. yasama döneminde parlamentoda temsil hakkı bulan CHP milletvekilleri içinde hukukçularla birlikte en çok eşraf ve toprak sahibi sınıfının yer aldığını belirtebiliriz. (Göktürk, 2012: 195)

1946 sonrasında başlayan ve DP iktidarında da devam eden Batı ile ve dış dünya ile eklemlenme çabaları özellikle 1950 sonrasında yoğunlaşmış ve kalkınmada önemli aşamalar kaydedilmiştir. DP seçimler öncesinde birçok ilde açtığı fabrikalar ve yatırımlarla gündemi belirlerken, CHP 1954 seçimleri öncesinde malvarlığına el konulması sebebi ile gereken propaganda başarısını sergileyememiştir. 1954 seçimleri öncesinde CHP Genel Başkanı İnönü'nün İstanbul mitingindeki şu sözleri seçimlerin hangi minvalde ilerlediğini açıklar niteliktedir. “*Şimdi kesif bir temel atma, fabrika ihale etme şenlikleri içindeyiz. İstanbul'un meşhur asma köprüsünün temelini de bu seçim devresinde görürsek hayret etmemeliyiz.*” (İnönü'nün Konuşması, Milliyet, 10.04.1954) İnönü'nün konuşmasında belirttiği kesif temel atma töreni Kütahya ilinin de seçimlerde önceliğini oluşturmaktadır. Şeker fabrikası kurulma çalışmaları, azot fabrikası kurulma girişimleri devam etmekte ve ülkedeki bu kalkınmadan pay alma mücadelesi genelde olduğu gibi Kütahya'da da temel gündem maddesini oluşturmaktadır. Partiler 28 Mart'ta milletvekilleri adaylarını da belirlediler. 1954 seçimlerinde CHP'nin Kütahya adayları şu isimlerden oluşmaktadır:

Ahmet Bozbağ (çiftçi), Ahmet Yumurtacı (çiftçi), Rasim Atay, İbrahim Hatipoğlu (tüccar), Hasan Sılay (avukat) , Raşit Tankat (mebus), Ethem Yücel (tüccar), Süleyman Günyüz (doktor-müstakil).

DP'nin aday listesi ise şu isimlerden oluşmaktadır: Ahmet İhsan Gürsoy (doktor-mebus), Osman Özbilen (doktor), Ali Galip Bubik (DP İl Başkanı-tüccar), Ahmet Kavuncu (tüccar-mebus), Şerif Özgen (eczacı-mebus), Nihat H. Pepeyi (mülkiye), Süleyman Nasuhoğlu (hakim-mebus), İsmail Hakkı Veral (Ticaret). (D.P. ve C.H.P. adayları belli oldu, Milliyet, 29 Mart 1954)

C.M.P. adayları ise şu isimlerden oluşmaktadır: Kemal Panikoğlu (tüccar), Abdurrahman Şeref Laç (avukat), Kemal Kaçar (hukukçu), Ali Ünlüoğlu (dava vekili), Halil Ekmekçi (tüccar), Celal Özerdem Yaratanoğlu (tüccar), Emin Aydemir (doktor), Fazıl Gönen (müstakil).(C.M.P. adayları tespit edildi, Milliyet, 05 Nisan 1954)

2 Mayıs 1954'te yapılan seçimlere üç parti katıldı. Ana rekabetin DP ve CHP arasında geçtiği mücadelede seçimleri DP ezici bir farkla kazandı. CHP'nin demokratik rejim meselelerini ön plana aldığı ve hayat pahalılığını vurguladığı propaganda beklenen ilgiyi görmedi. DP'nin ekonomik yatırımları bu seçimde öne çıktı. DP'nin çıkardığı 503 milletvekiline karşılık CHP sadece 31 ve CMP'de 5 milletvekilli kazandı. (TÜİK, 2012: 25)

Tablo 6: 1954 Milletvekili Genel Seçimleri Kütahya İli Sonuçları

1954 Milletvekili Genel Seçimi Kütahya İli Sonuçları			
Partiler	Aldığı Oy	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
<i>DP</i>	87.140	64,5	8
<i>CHP</i>	35.144	26,0	-
<i>CMP</i>	12.658	9,4	-
<i>Bağımsız</i>	751	0,1	-
<i>Toplam</i>	135.693	100,0	8

1954 seçimlerinde Kütahya'daki toplam seçmen sayısı 155.486 kişidir. Buna karşılık seçimlere katılan kişi sayısı 137.336 kişi olup katılım oranı yüzde 88,3 gibi yüksek bir orana sahiptir. (www.tuik.gov.tr, 2013)1954 seçimleri neticesinde Kütahya'dan seçilecek olan sekiz milletvekilinin tamamını DP kazanmıştır. DP 1950 seçimlerinde aldığı oy sayısına yakın bir sayı almasına karşılık oy oranını yüzde 49,0'dan yüzde 64,5'e yükseltmeyi başarmıştır. Buna mukabil CHP bir önceki seçimde aldığı oy sayısının yarısını alırken oy oranını yüzde 39,1'den yüzde 26,0'ya düşürerek milletvekili çıkarmayı başaramamıştır. Seçimlerin diğer küçük partisi CMP ise yüzde 0,1 gibi bir oy oranı yakalamıştır. 1950 seçimlerinde belirttiğimiz gibi nispi temsil sistemine göre yapılmış olsaydı, D'hondt sistemine göre DP 6 CHP 2 milletvekili ile parlamentoda temsil edilme hakkına sahip olacaktı. CMP ise milletvekili hakkına sahip olamayacaktı. 1954 seçimleri sonucunda onuncu parlamento döneminde Kütahya'yı temsil edecek milletvekillerinin profilleri ise şu şekilde oluşmuştur.

259

Tablo 7: X. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Yaş Kategorileri

Yaş Kategorileri	DP	Genel Oran
<i>39 ve Altı</i>	2 25,0	2 25,0
<i>40-49</i>	3 37,5	3 37,5
<i>50-59</i>	2 25,0	2 25,0
<i>60 ve Üstü</i>	1 12,5	1 12,5
<i>Toplam</i>	8 100,0	8 100,0
Yaş Ortalaması	%46,38	%46,38

X. Yasama döneminde Kütahya'dan seçilecek milletvekili sayısı ondan sekize düşürülmüştür. Bu yasama döneminde bir önceki parlamento döneminden dört milletvekili yine seçilmiş ve dört milletvekili de ilk kez seçilmiştir. Bu değişikliklerle birlikte Kütahya'yı temsil edecek olan DP milletvekillerinin yaş ortalaması yüzde bir oranında

azalarak benzer bir oranda seyretmektedir. Bu yasama döneminde de Kütahya'nın genç bir kadro ile parlamentoda temsil edildiği görülmektedir.

Tablo 8: X. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Yerellik Oranları

Yerellik	DP	Genel Oran
<i>Aynı</i>	5 62,5	5 62,5
<i>Farklı</i>	3 37,5	3 37,5
Toplam	8 100,0	8 100,0

X. Yasama döneminde Kütahya'dan seçilen milletvekillerinin yerellik oranı bir önceki yasama döneminde oranla azalma göstermektedir. Bir önceki yasama döneminde yüzde 88,9 olan yerellik oranı bu yasama döneminde yüzde 62,5'e düşmüştür. Kütahya doğumlu olmayan milletvekillerinin sayısı üç ve oranı da yüzde 37,5'tir. Bu durumun sebebi 1950 seçimlerinde DP'nin pek çok yerde örgütlenme imkânı bulamamış olmasından dolayı adayların seçimini yerel kanaat önderlerine ve teşkilatlara bırakmasından kaynaklanmaktadır. Ancak güçlenen ve örgütlenmesini sağlayan DP'nin Kütahya'da bu tercihi merkezden atamalar yönünde kullandığını görmekteyiz. Özellikle yerellik oranı partilerin daha dengeli bir seçim sisteminde dikkate aldıkları ve seçmenin de kriterlerini belirlemede önemli bir ölçüttür. Bölgenin sorunlarının daha yakından bilinmesi ve takibi konusunda seçmenin adaylarda aradığı önemli bir göstergedir.

260

Tablo 9: X. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Eğitim Durumu

Eğitim Seviyesi	DP	Genel Oran
<i>Ortaokul, Rüştüye</i>	2 25,0	2 25,0
<i>Üniversite</i>	6 75,0	6 75,0
Toplam	8 100,0	8 100,0

X. Yasama döneminde Kütahya'dan seçilen milletvekillerinin eğitim durumları incelendiğinde iki mebusun ortaokul mezunu ve altı mebusun da üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Özellikle tek parti dönemi sonrasında başlayarak azalan askeri okul mezunu vekillerin yerini üniversite mezunu vekiller ve özellikle hukuk mezunu vekiller almaktadır. Bir önceki dönemde yüzde 55 oranında seyreden üniversite mezunlarının oranı yüzde yirmi civarında artarak yüzde 75'e yükselmiştir. Eğitim durumuyla birlikte milletvekillerinin mesleki formasyonlarının birlikte ele alınması daha anlamlı sonuçlar çıkartılmasında yardımcı olmaktadır. Bu anlamda mesleki formasyonlara yakından incelememiz Kütahya'da hangi meslek grubunun daha etkili bir role sahip olduğunu da bir anlamda göstermektedir.

Tablo 10: X. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Mesleki Profil

Meslek*	DP	Genel Oran
<i>Doktor</i>	2 25,0	2 25,0
<i>İdare ve Bürokrat</i>	1 12,5	1 12,5
<i>Ticaret</i>	3 37,5	3 37,5
<i>Tüccar</i>	2 25,0	2 25,0
<i>Hukukçu</i>	1 12,5	1 12,5
<i>İktisat</i>	1 12,5	1 12,5
<i>Eczacı</i>	1 12,5	1 12,5

*Mesleklerdeki rakamlar birer kişiyi temsil etmemektedir. Bir milletvekili birden fazla mesleki statüye sahiptir. Oranlar buna bağlı olarak değerlendirilmektedir.

X. Yasama döneminde yer alan Kütahya milletvekillerinin mesleki formasyonunda ilk dikkat çeken özellik, ticaret ve tüccar mesleklerine sahip olan zümrenin çokluğudur. Diğer taraftan kentli, eğitilmiş orta ve üst bürokratik sınıfın sermaye kesimlerinin yanında ağırlıklı bir orana sahip olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu anlamda bürokratik sınıf ile birlikte ticaret burjuvazisi kesiminin Kütahya’da en etkili sınıfsal temsili oluşturmaya devam ettiğini belirtebiliriz.

1957 seçimleri önceki seçimlerin ötesinde iktidar ve muhalefet partilerinin arasındaki sert tartışmalar arasında gerçekleştirildi. Diğer taraftan muhalefet partileri arasında DP karşısında seçimlere ortak gidilmesi gündeme geldi ancak bunda başarı sağlanamadı. Bu işbirliği sağlanmış olsaydı, sonuçlar iktidarın el değiştireceği anlamını taşımaktaydı. İşbirliği gerçekleştirilmiş olsaydı muhalefetin çıkaracağı milletvekili sayısı 365’i bulacak ve 43 ilde seçimleri önde tamamlayacaktı. Buna karşılık DP 24 ilde 245 milletvekili kazanacaktı. Ancak seçim sonuçlarına göre DP 44 ilde tam liste çıkarırken CHP 18 ilde, HP ve CMP ise 1 ilde liste halinde kazanmayı başarmıştır. (Tuncer, 2012: 62) 1957 seçimleri öncesinde Kütahya’da beklentiler DP’nin ekseriyetle kazanacağı yönündedir. 1954 seçimlerini CHP’den 50 bin CMP’den 71 bin oy farkla kazanan DP Kütahya’yı kalesi olarak görmektedir. CHP teşkilatı partiler arası işbirliği neticesini beklmeleri dolayısıyla çalışmada gecikmiş diğer taraftan ise CMP’nin Kütahya il merkezi kapalı konumdadır. CMP’nin eski idare heyeti adları irticai bir harekete karıştığı için tevkif edilmiş ve bazıları seçimlerden üç ay önce kefaletle serbest kalmış durumdadırlar. Adları bu olaya karıştığından dolayı işlerden el çektirilen CMP’de yeni başkanlığa Nuri Temizerler getirilmiştir. CMP’nin Kütahya’da güçlü olduğu bölgeler ise Altıntaş ve Emet olmasına rağmen teşkilat olarak aktif çalışma gösterememektedir. DP’liler ise seçimlerde ezici bir sonuç alacaklarından emindirler. Bu sonuç beklentilerinde ise Kütahya’da yapılan şeker ve azot fabrikalarını göstermektedirler. CHP’liler ise DP’nin karşısındaki en güçlü partinin kendilerinin olduğunu dile getirmektedirler. Özellikle 1957 seçimleri öncesinde ulusal düzeyde geliştirdikleri işçiyeye grev hakkı ve sendikal haklar konusundaki propagandalarını Kütahya özelinde de öne çıkarmaktadırlar. Batı linyitleri ve şeker fabrikası işçilerinin yevmiyelerinin 4-5 lirayı geçmediği ve Kütahya’da bir kilo yağın 6 lira olduğunun altını çizerek pahalılığın köylerde yoğun bir şekilde hissedildiğini ifade etmekte ve propagandalarını geçim ve sosyal haklar konusunda temellendirmektedirler. Seçimlerin bir diğer partisi Hürriyet Partisi ise Kütahya’da özel bir duruma sahiptir. Partinin sadece Emet’te teşkilatı bulunmakta ve iller seçim kanuna göre Kütahya merkezde teşkilatsız olarak seçime girmeye hazırlanmaktadırlar. (Kütahya’da muhalefetin faaliyeti sönük, Cumhuriyet, 27.09.1957) Kütahya halkının ekseriyetle kanısı ise 1950’den önce yatırım yapılmayan ilin şeker, azot ve diğer fabrika yatırımlarıyla 1950’den sonra geliştiği yönündedir. (Kütahya’da D. Parti kuvvetli, Milliyet, 12.09.1957) Partilerin aday listesi de seçimlerden 2 hafta önce belirlenmiştir.

DP’nin Kütahya milletvekili adayları şu isimlerden oluşmaktadır: Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya mebusu), S. Sururi Nasuhoğlu (Kütahya mebusu), Muhiddin Özkefeli (Samsun mebusu), Kemal Özer (İl başkanı), İbrahim Germeyanoğlu (çiftçi), Emin Topaler (Şşmav belediye reisi), Mehmed Diler (tüccar), İrfan Haznedar (Orman Umum Müdürlüğünden müstafi)

CMP adayları ise şu isimlerden oluşmaktadır: Vecihi Işık (avukat), Ali Erden (Nakliyeci), Hüsameddin Barshan (ithalatçı), Celal Özerdem (tüccar), Reşad Yılmaz (tüccar), İsmail Hakkı Ertekin (sanatkâr), Mustafa Özalbay (çiftçi), Mestan Yılmaz (Çiftçi).

HP adayları ise şu isimlerden oluşmaktadır: Mehmed Tetik (arzuhalci), Süleyman Ertekin (marangoz), Hakkı Sağkal (makib), Behçet Kaya (şoför), Hüseyin Simavlı (müteahhit), Salih Karabay (basın teknisyenleri sendikası idare heyeti azası). (Partilerin 1957 Seçimleri İçin Milletvekilli Adayları, Cumhuriyet, 08.10.1957)

CHP adayları ise şu isimlerden oluşmaktadır: Tevfik Alparslan, Süleyman Atay, Ahmet Bozbay, Şakir Coşkun, Ali Erdek, Bahtiyar Karaçay, Halil Ünal, Mehmet Sabri Vardarlı. (C.H.P. listeleri dün ilan edildi, Milliyet, 06.10.1957)

Tablo 11: 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Kütahya İli Sonuçları

1957 Milletvekili Genel Seçimi Kütahya İli Sonuçları			
Partiler	Aldığı Oy	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
<i>DP</i>	73.429	51,7	8
<i>CHP</i>	43.881	30,9	-
<i>CMP</i>	16.484	12,0	-
<i>Hürriyet Partisi</i>	7.761	5,5	-
<i>Toplam</i>	141.555	100,1	8

262

1954 seçimlerinde olduğu gibi Kütahya’da 1957 seçimlerinde de 8 milletvekilinin tamamını DP kazanmıştır. CHP bu seçimde oylarını arttırmış buna mukabil DP oylarında yüzde 13’lük bir düşüş yaşanmıştır. Bu sonuçların ortaya çıkmasında DP’den ayrılan Hürriyet Partisinin almış olduğu oylar kadar seçimlere katılma oranının azlığı da etkili olmuştur. 1957 seçimlerinde Kütahya’daki toplam seçmen sayısı 174.169 kişidir. Buna karşılık seçimlerde oy kullanan sayısı 139.012 kişi olup katılım oranı yüzde 79,8’dir. (www.tuik.gov.tr, 2013) Bir önceki seçimlerden 20 bin kişi daha fazla seçmen sayısına sahip olmakla birlikte kullanılan oy sayısında sadece 2 bin kişilik bir artış söz konusudur. Ülke genelinde de katılım oranı düşük oranlarda kalmıştır. DP’nin üst üste seçim zaferleri bu katılım oranlarının ortaya çıkmasında etkilidir. Ayrıca 1954 seçimleri öncesindeki büyük ekonomik gelişmelerin 1957 seçimleri öncesinde yüksek enflasyon ve ekonomik zorlukların etkisinden söz etmemiz gerekmektedir. Özellikle çalışan kesimlerin hayat pahalılığı ve alım gücündeki zorlukları kentli orta sınıfın 1957 seçimleri öncesinde daha fazla özgürlük talepleri de bu seçimlerde muhalefetin güçlenmesine yardımcı olan kriterler arasındadır.

Seçimler öncesinde muhalefet partileri arasında gündeme gelen işbirliği çabaları gerçekleşmiş olsaydı dahi muhalefet partilerinin alacağı sonuç DP’nin oylarını geçmeyecekti. Bu sonuçlar da seçimler öncesinde Kütahya’da DP’nin seçimleri kazanma beklentisini doğrular bir nitelik sergilemektedir. Ancak ülke genelinde DP’nin oyları büyük oranda düşmesine karşılık büyük oranda halktan beklediği ilgiyi görmeye devam ettiği ifade edilebilir. Liste usulü çoğunluk seçim sisteminin etkisi bu seçimlerde de kendisini göstermektedir. Muhalefet partilerinin DP’nin oy sayısına yaklaşan oylarının karşılığı sandığa yansımamış ve DP seçim sisteminin getirdiği avantajı kullanarak 8 milletvekilinin tamamını kazanmayı başarmıştır. Hatırlanacağı üzere CHP tek parti dönemi sonrası DP’lilerin nispi temsil sistemine geçiş taleplerini halkçılık esasına uygun olmadığı gerekçesiyle reddetmiş ve bu avantajı kendi lehine kullanmayı tercih etmişti. 1950 sonrasında ise Demokratlar CHP’nin bu talebini karşılamamışlar ve Türkiye siyasi hayatının erken dönemlerinde daha sağlıklı bir parlamento yapısının oluşmasına yapılacak bir katkı şansı yitirilmiştir. XI. Yasama döneminde Kütahya’yı mecliste temsil edecek olan milletvekilleri profili ise şekillenmiştir.

Tablo 12: XI. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Yaş Kategorileri

Yaş Kategorileri	DP	Genel Oran
<i>39 ve Altı</i>	5 62,5	5 62,5
<i>40-49</i>	2 25,0	2 25,0
<i>50-59</i>	1 12,5	1 12,5
<i>60 ve Üstü</i>	-	-
<i>Toplam</i>	8 100,0	8 100,0
Yaş Ortalaması	%40,0	%40,0

Yeni yasama döneminde temsil hakkına sahip vekillerin yaş ortalaması 1950 ve 1954 seçimlerine göre daha düşük bir orana sahiptir. 1954 seçimlerinde yüzde 46,0 olan yaş ortalaması 1957 seçimleri sonucunda yüzde 40,0'a düşmüştür. Özellikle en büyük artış 39 ve altı yaş kategorilerinde görülmektedir. 8 milletvekilinin 5'i 39 ve altı yaşa sahiptir. Bu da yeni yasama döneminde daha genç ve aktif bir kadronun ili temsil edeceği anlamını taşımaktadır. Ayrıca 1957 seçimleri neticesinde parlamentoda cumhuriyet döneminde doğmuş ve yetişmiş kuşağın, eski dönem siyasi aktörlerinin yerini aldığını gözlemlemekteyiz.

Tablo 13: XI. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Yerellik Oranları

Yerellik	DP	Genel Oran
<i>Aynı</i>	7 87,5	5 87,5
<i>Farklı</i>	1 12,5	3 12,5
<i>Toplam</i>	8 100,0	8 100,0

Partinin yeni yasama döneminde yerellik oranı önceki seçimlere göre artış göstermektedir. 1950 seçimlerinde örgütlenmesini tamamlamış olan parti yüzde 88'lik bir orana sahipti. Bu oran 1954 seçimlerinde yüzde 62,5'e gerilemişti. Ancak XI. Yasama döneminde partinin Kütahya'daki yerellik oranının tekrar yüzde 87 seviyelerine yükseldiğini gözlemlemekteyiz. Bu yüksek oranlar DP'nin ulusal düzeydeki oranlarından farklıdır. Demokrat Parti 1957 seçimlerinde adayları yoklama ile belirlemediği illerde büyük düşüşler yaşamıştır. Diğer taraftan seçimlerde büyük kayıplar yaşanmasındaki en önemli ölçütlerden biri de merkezden yapılan atamaların çokluğu'dur. Ancak Kütahya aday yoklamalarının yapıldığı illerden olup eski milletvekilleri de bu yoklamalara dâhil edilmiştir. (Kütahya'da muhalefetin faaliyeti sönük durumda, Cumhuriyet, 27.09.1957) Bu sebeple Kütahya seçmeni kendi bölgesinden adayları seçme hakkına sahip olmuştur.

Tablo 14: XI. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Eğitim Durumu

Eğitim Seviyesi	DP	Genel Oran
<i>Ortaokul, Rüştüye</i>	1 12,5	1 12,5
<i>Lise, İdadi, Sultani Kolej, Meslek Okulu</i>	3 37,5	3 37,5
<i>Üniversite</i>	4 50,0	4 50,0
Toplam	8 100,0	8 100,0

XI. Yasama döneminde Kütahya'yı temsil etme hakkına sahip olan milletvekillerinin eğitim seviyesi ulusal düzeye paralel bir görünüm sergilemektedir. 8 milletvekilinin 4'ü üniversite mezunu olup 3'ü lise, 1'i de ortaokul mezunudur. Özellikle ortaokul ve lise seviyesinde yer alan vekiller ticaret ve tüccarlık mesleklerine sahip olmakla birlikte Kütahya'nın ilçe belediye başkanlıkları görevlerinde bulunmuş isimlerden oluşmaktadır.

Tablo 15: XI. Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri Mesleki Profil

Meslek*	DP	Genel Oran
<i>Doktor</i>	2 25,0	1 12,5
<i>Ticaret</i>	3 37,5	4 50,0
<i>Tüccar</i>	2 25,0	4 50,0
<i>Mühendis</i>	1 12,5	1 12,5
<i>Hukukçu</i>	2 25,0	2 25,0

*Mesleklerdeki rakamlar birer kişiyi temsil etmemektedir. Bir milletvekili birden fazla mesleki statüye sahiptir. Oranlar buna bağlı olarak değerlendirilmektedir.

Yeni yasama döneminde temsil hakkı elde eden milletvekillerinin mesleki biçimlenimindeki görünüm ise şu şekilde oluşmuştur. Milletvekillerinin ağırlıkları önceki yasama dönemlerinde olduğu gibi ticaret ve tüccar ağırlıklı bir görünüm sergilemektedir. Ancak bu sadece DP'ye ait bir görünüm değildir. CHP adaylarında da ticaret, tüccar ve toprak sermayesi sahip grupların ağırlıklı olarak mecliste temsil bulduklarını belirtmeliyiz. 1957 seçimleri neticesinde CHP içindeki toplam ticaret burjuvazisi ve toprak sermayesi içinde yer alan sınıfın oranı bu yasama döneminde ulusal düzeyde DP'den fazla bir orana sahiptir. (Göktürk, 2012: 286) Ticaret ve tüccar zümresinin ardından gelen kesim ise yine hukukçu ve doktorla birlikte bürokratik ve idari teşkilatlarda yer almış isimlerden oluşmaktadır. Bu anlamda ana eksen olarak ticaret ve tüccarların oluşturduğu yerel eşraf ve bürokratik kadroların DP Kütahya listelerinde ağırlığı olduğunu belirtebiliriz.

1946-1960 yılları arasında Kütahya'yı TBMM'de temsil eden milletvekilleri de şu isimlerden oluşmaktadır.

Tablo 16: 1946-1960 Yılları Arası Yasama Dönemi Kütahya Milletvekilleri

VIII. Yasama Dönemi 1946-1950	Adnan Menderes (DP), Halil Benli (CHP), İahmet Bozbay (CHP), Hakkı Gedik (DP), Asım Gündüz (CHP), Ahmet İhsan Gürsoy (DP), Ömer Özdek (DP), Ahmet Tahtakılıç (DP-MDG-MP), İhsan Şerif Özgen (DP), Mustafa İspartalıgil (DP-Bağ.-CHP)
IX Yasama Dönemi 1950-1954	Mecdet Alkin (DP), Besim Besin (DP), Yusuf Aysal (DP), Hakkı Gedik (DP), Asım Gündüz (CHP), Ahmet İhsan Gürsoy (DP), Ahmet Kavuncu (DP), Remzi Koçak (DP), S. Sururi Nasuhoğlu (DP), İhsan Şerif Özgen (DP)
X. Yasama Dönemi 1954-1957	Ali Galip Bubik (DP), Ahmet İhsan Gürsoy (DP), Ahmet kavuncu (DP), S. Sururi Nasuhoğlu (DP), Osman Özbilen (DP), İhsan Şerif Özgen (DP), Nihat Haluk Pepeyi (DP), İsmail Hakkı Veral (DP)
XI. Yasama Dönemi 1957-1960	Mehmet Diler (DP), İbrahim Germiyanoglu (DP), Ahmet İhsan Gürsoy (DP), İrfan Haznedar (DP), S. Sururi Nasuhoğlu (DP), Kemal Özer (DP), Muhittin Özkefeli (DP), Emin Toplaer (DP)

SONUÇ

Bu çalışmada 1946 yılı sonrası çok partili hayata geçilmesiyle birlikte milletvekili genel seçimlerinin Kütahya'daki değerlendirilmesi ve genel siyasal yapı analiz edilmeye çalışılmıştır. Kütahya ili tek parti döneminde beklediği yatırımlara kavuşamamış ve 1950 sonrasında Demokrat Parti döneminde başta şeker fabrikası olmak üzere çeşitli yatırımlarla istihdam alanlarını zenginleştirmiştir. Bu anlamda Kütahya seçmenin DP ile kurmuş olduğu parti aidiyeti/özdeşleşmesinin temelinde sosyo-kültürel özelliklerle birlikte kentin ekonomik gelişmişlik göstergeleri de etkin bir rol oynamaktadır. Çok partili dönem ile birlikte Kütahya, DP ile başlayan ve sağ partilerle devam edecek olan bir seçmen eğilimi ortaya koymaktadır. İli temsil edecek olan milletvekilleri profilinde ise temel eksen ticaret ve tüccarlık mesleki gruplarının oluşturduğu sermaye kesimi ön planda yer almaktadır. Bununla birlikte idare ve bürokratik kadrolar milletvekili profilinin diğer ayağını oluşturmaktadır. Bu eğilimler ulusal düzeyde de paralellik sergilemektedir. Ancak tek parti döneminde yoğun olarak yer alan askeri okul mezunu ve asker kökenli vekillerin çok partili yaşama geçilmesi ile oranı azalmakla birlikte ağırlıklarına devam ettiği görülmektedir. Buna karşılık asker kökenli mebusların bu dönemde DP Kütahya listelerinde yer almaması dikkat çeken bir diğer özelliktir. Yine meclis verilerinden hareketle mebusların mesleki değerlendirmesinde ticaret, tüccar, çiftçi ve ziraat meslek grupları, toprak ve ticaret burjuvazisi sınıfının dörtlü ve bir arada alınan mesleki tanımlamasını oluşturmaktadır. (TBMM Albümü, 2010: 537-1022) Ancak Kütahya milletvekillerinde ekseriyetle ticaret ve tüccar tanımlaması yapılmasına karşılık toprak sahibi kesimin yer almadığı dikkat çeken bir diğer özelliktir. Tek parti döneminden itibaren Kütahya ili sınırları içindeki toprakların bataklık konumunda bulunması ve bu girişimlerin uzun süre gerek harp koşulları gerekse ilgisizlik yüzünden tarım alanlarına açılmaması gibi etkenler Kütahya milletvekilleri profilinin oluşmasında da etkili olmuştur. 1950'li yıllarda etkili bir konumda bulunan toprak sahibi sınıf, Kütahya'da toprağın üretim ve mülkiyet ilişkilerine bağlı olarak gelişme imkânı bulamamıştır. Demokrat Partinin gerek ulusal düzeyde sosyal-dini alandaki düzenlemeleri gerekse kentin ekonomik gelişimine yaptığı katkılar 1960 sonrasında da DP'nin devamı niteliğindeki partilerle aidiyet geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

265

KAYNAKÇA

Burçak, Rıfıkı Salim. (1998). **On Yıllık Anıları (1950-1960)**. Ankara: Nurol Matbaacılık.

Demirel, Ahmet. (2010). **İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdem, H. Kadri. (1950). "Kütahya'nın Kalkınması İçin", **Kütahya İl Gazetesi**. 23 Eylül 1950.

Erdem, H. Kadri. (1951). "Kütahya Vilayeti hakkında birkaç not", **Kütahya İl Gazetesi**. 03 Kasım 1951.

Göktürk, Gökhan. (2012). **1946-1980 Yılları Arasında Siyaset Sosyolojisi Açısından Cumhuriyet Halk Partisi**. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi. İ.Ü. SBE.

İlgaz, Turhan. (1969). “AP’yi Ereğli Grevi Bile Düşündürmüyor”, **Cumhuriyet**. 6 Ekim 1969.

Karpat, Kemal H. (2008). **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller**. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

TBMM. (2010). **TBMM Albümü (1920-2010)**. İkinci Baskı, Editörler: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, Ankara: TBMM Basın ve Halk İlişkiler Müdürlüğü Yayınları NO:1.

Tuncer, Erol, (2012). **1957 Seçimleri**. Ankara: TESAV

Tunçay M., Ersel, H., Oktay, A., Kuyaş, A., (2002). **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000**. Cilt 2 1941-1960, İstanbul: YKY.

TÜİK, (2012). **Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011**. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Gazeteler

Kütahya İl Gazetesi

Ulus

Cumhuriyet

Milliyet

Vatan

266

İnternet

www.tuik.gov.tr, 29.06.2013